

Területi integráció és fejlesztéspolitika¹

Esettanulmány a Vértesi Natúrpark példáján

CSURGÓ BERNADETT* – MEGYESI BOLDIZSÁR**²

* MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet

** MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet

ABSZTRAKT

Tanulmányunkban arra keressük a választ, hogy a fejlesztési kezdeményezések milyen hatást gyakorolnak a területi integrációra. Kutatásunkban a Vértesi NatúrPark példáján keresztül azt vizsgáltuk, hogy egy területi alapú fejlesztési kezdeményezés képes-e átalakítani az érintettek térbeli kapcsolatait. Jelen tanulmány célja, hogy egy fejlesztéspolitikai tárgyú esettanulmány segítségével mutassuk be a területi integráció mechanizmusait.

Eredményeink azt mutatják, hogy a részvétel mértékét alapvetően meghatározza a szereplők státusza, a legaktívabbak az alapító tagok. A Vértesi Natúrpark programjaiban való részvétel és aktivitás mértéke növeli az egyéb jellegű térbeli kapcsolatok kiterjedtségét is. Az involváltságra hatással van a Vértesi Natúrparkhoz való térbeli közelség, ebből következően erős Csákvárnak és a környékének a szerepe az összefogásban. A térbeli közelségen alapuló integráltság a kezdeményezéssel való azonosulást is meghatározza és csökkenti a versengő elképzelések kibontakozását.

KULCSSZAVAK: területi integráció, vidékfejlesztés politika, vidéki társadalom

ABSTRACT

Territorial integration and development policy. The case of Vértes Nature Park

The paper seeks to understand the influences of development policy initiatives on territorial integration. Through the analysis of Vértes Nature Park case study we aimed at exploring whether the territorial relationships of the stakeholders can be restructured by spatially based development. The aim of the paper is to present the mechanisms of territorial integration by a case study analysis of rural territorial development.

Our findings show that the participation and involvement of stakeholders in rural development are determined by their role and status in the initiative, thus the initiator actors are the more active ones. The territorial relationships of stakeholders are increased and strengthened by the level of involvement in the activities of Vértes Nature Park. Nevertheless, the territorial

¹ A tanulmány az Integrációs és dezintegrációs folyamatok a magyar társadalomban című OTKA kutatás (108836) keretében készült.

² A szerzők 2015–2018 között mindketten Bolyai János Kutatási Ösztöndíjban részesülnek.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

closeness also affects the stakeholders' involvement. Csákvár and its surroundings have central position in this territorial relationship. The acceptance of the principals of the initiatives is also affected by the territorial closeness and it limits the contested development initiatives.

KEYWORDS: territorial integration, rural development policy, rural society

Bevezetés

Tanulmányunkban arra keressük a választ, hogy a fejlesztési kezdeményezések milyen hatást gyakorolnak a területi integrációra. Kutatásunkban azt vizsgáltuk a Vértesi Natúrpark példáján keresztül, hogy egy területi alapú fejlesztési kezdeményezés hogyan alakítja át, illetve képes-e átalakítani az érintettek térbeli kapcsolatait egy olyan térségben, amely a fővárostól és két megyeszékhelytől egyenlő távolságban, az elmúlt évtizedek kiköltözési hullámain és iparosítási célterületein kívül, de azok közelében kerül el.

A Vértesi Natúrpark mint területi alapú fejlesztési kezdeményezés, úgy véljük, jól példázza a területi alapú együttműködések kialakulásának a mechanizmusait. Rávilágít, hogy melyek a legfontosabb tényezői a szerveződésben való részvételnek, amelyek nem csupán a területfejlesztési összefogások esetében (LEADER, önkormányzati fejlesztési társulások) vannak jelen, de ugyanúgy meghatározó mechanizmusként jelennek meg más területi alapú összefogások esetében, mint például a közszolgáltatások szervezésében (oktatás, egészségügy, szociális szolgáltatások), vagy a kultúra és turizmus területén, de még a gazdasági területi alapú együttműködések esetében is. Jelen tanulmány célja, hogy egy fejlesztéspolitikai tárgyú esettanulmány segítségével mutassuk be a területi integráció mechanizmusait.

Az esettanulmányunkban az alábbi kérdésekre keressük a választ:

- Kiket, mely szervezeteket vont be az együttműködésbe az összefogást kezdeményező szervezet? Mi jellemzi az együttműködésben résztvevő szereplőket, honnan érkeztek, milyen háttérrel rendelkeznek?
- Mi jellemzi a szervezetek bevonását? Hogyan zajlott ez? Mire terjedt ki? Milyen kezdeményezéseken, projekteken keresztül történt a bevonás?
- Hogyan alakulnak az egyes szereplők térbeli kapcsolatai? Mi alakítja ezeket? Milyen hatással van a résztvevők területi kapcsolataira a területi alapú együttműködés?
- Mi határozza meg a résztvevők területi identitását és erre milyen befolyással van a területi alapú együttműködés?

A fenti kérdések megválaszolásával célunk a területi alapú fejlesztéspolitikai kezdeményezések területi integrációra gyakorolt hatásának, mechanizmusainak megértése.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

Tér, hely, társadalom

A tér a legújabb társadalomelméleti megközelítésekben egy komplex kategória, amely társadalmi folyamatok terméke. Elsőként a társadalomtudományokban Durkheim fogalmazta meg a tér társadalmi eredetét, és annak kulturális tartalmát hangsúlyozta (Durkheim 2003). Simmel térszociológiájának alap gondolata pedig, hogy a térérzékelés történelmi koronként változik. A térbeli alapminőségek a társadalmasodás alapformái, amelyek koronként a szemléleti folyamat során formálódnak meg társadalmilag, kapnak társadalmi jelentést (Simmel 2001, Tamáska 2011). Simmel szerint a tér az emberi psziché terméke, emberi képesség, amely képes a különböző dolgokat összekapcsolni (Simmel 2001). A klasszikusok nyomán Henri Lefebvre pedig már egyenesen társadalmilag megélt terekről beszél (Lefebvre 1991).

A kultúrákutatókban, de a történelem- és földrajztudományokban egyaránt legújabban téri fordulatról (*spatial turn*) beszélnek (Gyáni 2007), amelynek kiindulópontja Soja (1989) nevéhez fűződik, aki a történelmi narratíva tériesítésére hívta fel a figyelmet. A territorializáció a társadalomtudományos gondolkodásban sem új keletű. Foucault (2000) már 1967-ben a mai kort a tér koraként határozta meg. Önálló társadalmi entitásként gondolt a térre és a térbeli viszonyok problematikája, a térbeliség sajátos struktúrája került az érdeklődése középpontjába. Foucault elsőként világít rá a tér és hatalom összekapcsolódására akkor, amikor arra hívja fel a figyelmet, hogy minden társadalomra jellemző egy sajátos térhasználati és térérzékelési mód, amit az adott hatalom kontroll alatt tart. A modern kor közigazgatási térfelosztása ezt a térbeli hatalmi kontrollt példázza (Foucault 2000). Giddens (1984) a cselekvések meghatározó rendezővelként tekint a térre az idő mellett. Egyszerre vizsgálja a struktúrákat kialakító társadalmi gyakorlatot és a társadalmi struktúrák által meghatározott térhasználatot. Bourdieu (1985) pedig olyan mezőként, társadalmi térként értelmezi a teret, amelyet az egyes társadalmi pozíciók közti viszonyok határoznak meg: a cselekvőket és a cselekvők csoportjait azok a viszonylagos pozíciók határozzák meg, amelyet a társadalmi térben, azaz mezőben foglalnak el. Bourdieu egyrészt Foucaulthoz hasonlóan hangsúlyozza a tér és hatalom összekapcsolódását, és kimondja például, hogy egy adott társadalmi tér leírható erőterként, azaz objektív hatalmi viszonyok halmazaként, amely kényszerítőleg hat és hatalommal bír mindenkire, aki a mezőbe lép (Bourdieu 1985). Emellett Bourdieu a térreprezentációk és szimbolikus térképzetek fontosságára is felhívja a figyelmet, amely pedig témánk egyik központi kérdéséhez, a térbeli reprezentációkhoz, térbeli identitáshoz is szorosan kapcsolódik.

Összességében tehát elmondható, hogy a térszociológia a társadalmi cselekvések középpontba állításával egységes keretben kezeli a tér anyagi, funkcionális és szimbolikus sajátosságait, amelyet összefoglalóan a territorializáció fogalmával is megragadhatunk.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

A territorializáció a vidékszociológiai irodalomnak is az egyik kulcsfogalma. A territorializáció problematikája azon túl, hogy a vidékkutatások kiindulópontja általában is köthető a térhez mint adott vidéki területhez: régióhoz, településhez. A hely- vagy térközpontú szemléletmód, azaz a territorializáció kérdése még tovább erősödött azáltal, hogy a 90-es évektől az európai vidékfejlesztési politikában is a területi elv vált meghatározóvá. A korábbi vertikális elosztási rendszert felváltotta a horizontális, azaz territoriális elv, ami annyit tesz, hogy az Európai Unió Strukturális Alapok forrásainak elosztása nem ágazati (oktatás, infrastruktúra stb.), hanem területi (régió, kistérség) kategóriákban zajlik (Richardson 2000).

A territorializáció a fejlesztéspolitikában azt is jelenti, hogy a hangsúly a helyi, lokális szintekre tevődött át. A fejlesztési programok, tervek és projektek nem egyszerűen általában a vidéki területekre, hanem egy-egy speciális, vagy adott vidéki térre vonatkoznak. Mindez azt is tételezi, hogy kialakult egy jellegzetes európai vidékfejlesztési modell, középpontjában a lokális terület perspektívájával (Moseley 2003, Ray 2001). Moseley (2003) öt tényezőt határoz meg, amely a lokális fejlesztés mellett szól, azaz a lokális perspektívát és a territoriális elvet indokolja. Az első érv, amely a lokális fejlesztések mellett szól, a helyi diverzitás. Az európai vidéki területek bár vannak közös vonásaik, alapvetően eltérnek egymástól. S bár definíció szerint minden vidéki területre az alacsonyabb népsűrűség és szabad területek dominanciája jellemző, gazdasági és társadalmi környezetük, problémáik, szükségleteik és fejlesztési potenciáljuk nagymértékben különbözik. Ezért a fejlesztési programoknak a lokális sajátosságokra érzékenynek kell lenniük. A második érv a lokális fejlesztések mellett, hogy a vidéket döntően egymást átfedő, egymással összefüggő, egymásnak esetenként ellentmondó problémák jellemzik, amelyek kezelésének legalkalmasabb szintje valahol az országos/regionális és a települési/közösségi szint között van, ahol a partnerség és koordináció a legjobban megvalósítható, a szektorális szereplők és az alulról jövő kezdeményezések érintettjeinek céljai, igényei a leginkább összeegyeztethetők. Ez a szint pedig jellemzően egy homogénebb földrajzi területet jelent. A harmadik érv, ami a lokális fejlesztést indokolja, a helyi identifikációhoz és mobilizáláshoz kapcsolódik. A vidékfejlesztés legfőbb erőforrását a helyiek jelentik, legyenek azok akár egyének, csoportok vagy cégek. Ezeket pedig csak akkor lehet a részvételre rávenni, ha relevánsnak érzik a problémát, és a megoldásától kezel fogható előnyöket remélhetnek. Mindezek következményeként a legtöbb fejlesztési kezdeményezés működési területe földrajzilag lehatárolt és ideális esetben egy közigazgatási, földrajzi, vagy néprajzi egységbe eső településeket fog össze. Ez a fajta territorializáció és lokalitás már csak azért is indokolt, mert nem csak a fejlesztésekben, hanem a posztmodern társadalomszerveződésben is megnőtt a hálózatok szerepe, amint erre Boltanski – Chiapello (2005) rámutatnak, és ez a vidékfejlesztésben is új modellek kialakulását hozta (Megyesi 2012, 2014). Murdoch (2000) a vertikális és horizontális hálózatok szerepét elemzi a vidékfejlesztésben, Kovách és Kucerova (2006) pedig az új szereplőket, azok megjelenését, és ennek hatásait vizsgálják.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

A negyedik érv, amely a lokális fejlesztéseket indokolja Moseley (2003) szerint, hogy a fejlesztésekben egyre nagyobb szerepe van a helyi erőforrásoknak, amely nagyobb biztonságot és fenntarthatóságot kínál a jövőre nézve, mint a külső erőforrásokra túlzott mértékben támaszkodó stratégiák és fejlesztések. A lokális szinten megvalósított fejlesztések pedig sokkal inkább elősegítik a lokális erőforrások felértékelődését és bevonását, illetve a lokális elérésüket egyaránt. A lokális fejlesztések mellett szóló ötödik tényező a globalizálódás elleni védekezéshez kapcsolható, amely az elmúlt évtizedekben egyre hangsúlyosabban kapott helyet a tudományos és szakértői diskurzusban. Van der Ploeg és szerzőtársai (2000, 2004) a mezőgazdasági vállalkozások kilencvenes évekbeli tevékenységének változásait elemezve amellel érveltek, hogy az üzemek tevékenysége összetettebb lett, az üzemméret növekedése lelassult, így az évtizedes trendek, amelyek a méretnövekedés felé vezettek és a tevékenységek egyszerűsödését hozták magukkal, megfordultak. Ez a változás azért vált lehetővé, mert az átalakult európai uniós támogatási rendszernek köszönhetően a gazdák visszanyúlhattak az évtizedekkel korábbi helyi, azaz az adott területre, közösségre jellemző módszereikhez, és azokat újraértelmezve alkalmazhatták.

A globalizációra adott egyik válasz lehet a helyi sokszínűség erősítése és hirdetése, valamint a különbözőség ezen keresztül a „niche” jelleg megerősítése a fogyasztók fejében. Mindehhez erőteljesen kapcsolódnak a lokális identitás fejlődését és a megkülönböztető termékeket és szolgáltatásokat megcélzó, döntően lokális vidékfejlesztési kezdeményezések (Moseley 2003). Ilyen típusúak azok a fejlesztések, amelyeket Christopher Ray (1998) a kultúragazdaság elméletében ír le, de ide sorolható a wageningeni iskola (van der Ploeg, Renting) és Marsden integrált vidékfejlesztési modellje is (Marsden 2006, van der Ploeg & Renting 2000).

Ray (1998) elmélete szerint ezek a fejlesztések endogén jellegű helyi emberi és fizikai erőforrásokra építő gazdasági tevékenységen alapulnak. Szerinte a helyi, specifikus kulturális rendszerek jelkészleteinek megtalálása jelentheti a kulcsot a vidéki területek (lokálisok) társadalmi és gazdasági felemelkedéséhez. Ezek lehetnek a hagyományos ételek, helyi nyelvjárás, folklór, helyi művészetek, kézművesipar, történelmi látnivalók, irodalmi utalások, valamint a természeti környezet. A kultúra-gazdaság modell egyik központi eleme a helyi identitás, amely a helyi kulturális értékekre alapozva megújítható és átalakítható, amely kulcsfontosságú az adott vidéki terület külső megjelenítésében, promóciójában és a helyi közösségfejlesztésben egyaránt. A territorializáció fontos eleme tehát Ray elméletének is, amelyet jól példáz, ahogyan a helyi gasztronómia területi fejlődésben betöltött szerepét elemzi. Eredményei szerint az étel egyrészt megjelenik a régiókról alkotott sztereotípiák forrásaként, és ugyanígy a területi identitás szimbólumaként is jelentős szerepe van. Másrészt a vidéki turizmus az ételeken keresztül reklámozza és jeleníti meg az adott terület vidékiségét (Ray 1998). Raynél tehát a tér és identitás fogalma szorosan

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

összekapcsolódik. Az identitást a kultúra térbeliségeként értelmezi, ahol a térbeli identitás a helyi kultúra reprezentációja.

A territorializáció fogalma a vidékkutatásokban a folyamatok dinamikájának leírására is szolgál. A territorializáció megközelítés a régió és település közötti terület vizsgálatára koncentrál, központi kérdésvetése a lokális hálózat, kapcsolatrendszer (Bossuet 2006), és fókuszában az ember és környezet kapcsolata áll (Kelemen et al. 2014). A fejlesztéspolitikával foglalkozó írásokban leginkább a neo-endogén fejlesztésekkel kapcsolatosan merül fel a territorializáció, éppen azért, mert a területi elv az utóbbi évtizedekben vált hangsúlyossá; a neo-endogén fejlesztések pedig a közelmúlt fejleményének tekinthetők. A folyamatokat tágabb kontextusba helyezve látható, hogy a neo-endogén fejlesztések egyben globalizációkritikát is megfogalmaznak, amint arra van der Ploeg (2009) rámutat.

A territorializáció kérdést középpontba állítva ebben a tanulmányban azt vizsgáljuk, hogy egy fejlesztési kezdeményezés során meghatározott térben az érintettek hogyan érzékelik a tér sajátos jellegzetességeit, mit jelent számukra a fejlesztési koncepcióban lehatárolt tér, hogyan alakítja a fejlesztési térkoncepció a saját hely érzékelését, és mindez mennyiben alakítja át a térbeli mozgásokat, kapcsolatokat és a térbeli identitás konstrukciókat.

Tanulmányunk fókuszában a fejlesztéspolitika és területi integráció kapcsolata áll, melynek megértéséhez a Vértesi Natúrpark területén és résztvevői körében végzett vizsgálat során azt elemeztük, hogy a területfejlesztési összefogás/kezdeményezés hogyan hat az érintettek térbeli kapcsolataira, lokalitás percepciójára, lokális identitására. A részvétel mértéke hogyan befolyásolja az érintettek területi kapcsolatainak az átalakulását. Továbbá kutatásunk során arra kerestük a választ, hogy a helyi szereplők közül kik és miért képesek integrálódni egy adott fejlesztési összefogásba, és a kimaradásnak, dezintegrációnak melyek a legfontosabb okai, tényezői.

Módszerek

A kutatás során feltáró, kvalitatív esettanulmányt készítettünk (Kovács 2007, Yin 1994). A terepmunkát megelőzően elemeztük a Vértesi Natúrparkról az interneten elérhető anyagokat, ennek alapján állítottuk össze az interjúalanyok listáját. A félig strukturált interjúkat két szakaszban készítettük el, összesen 18 főt felkeresve.³ Az így nyert eredményeket a terepbejárással egészítettük ki.

³ A félig strukturált interjú kvalitatív kutatási technikának számít; célja, hogy az interjúalany életvilágáról gyűjtött információt, az interjúalany által elbeszélte jelenségeket a kutatási kérdés szempontjai szerint interpretálja (Kvale 1994). Bár a kérdező az előre összegyűjtött kérdések révén képes irányítani, fókuszálni a beszélgetést, a válaszadónak is nagy befolyása van az interjú menetére: az egyes témákról alkotott ismeretétől, véleményétől, érzéseitől függően ugyanis az interjúzó kisebb-nagyobb mértékben eltérhet az interjúfónaltól (Letenyei 2004).

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

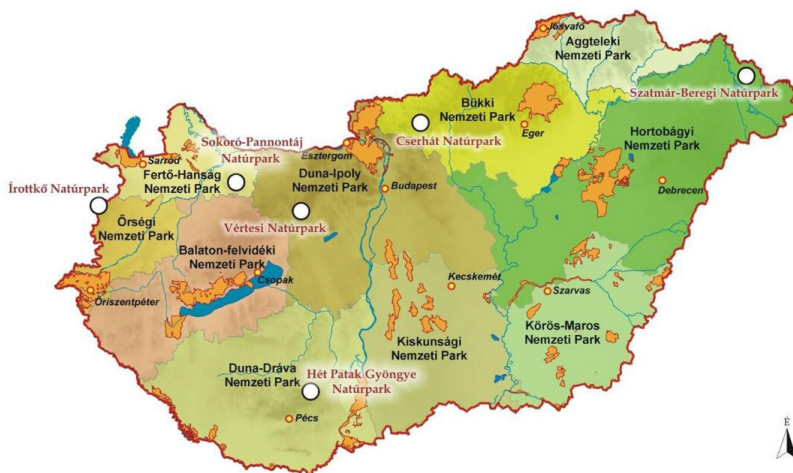
Mint a kvalitatív kutatások során általában, az esettanulmány-készítés során is alapvetően tematikus reprezentativitás elérése a cél. Jelen kutatásban az első körben felkeresendő interjúalanyok körét a dokumentumelemzés alapján állítottuk össze; ez a lista folyamatosan bővült a kutatás során a terepi tapasztalatok és az elkészített interjúk függvényében, hálóba módszer alkalmazva. Az interjúzást a telítési pontig folytattuk, azaz addig, amíg azt nem tapasztaltuk, hogy a különböző interjúalanyok hasonló történeteket mondanak el. A kutatás során felkerestük a Pro Vértes Közalapítványt, a Vértesi Natúrpark központját, és a résztvevő települések vezetőinek, valamint a területileg érintett idegenforgalmi, mezőgazdasági vállalkozók és civil szervezetek egy részét.

A Vértesi Natúrpark

Vizsgálatunk középpontjában a Vértesi Natúrpark áll, amely egy olyan fejlesztési kezdeményezés, ahol az eltérő típusú szereplők (civilek, önkormányzatok, vállalkozók) összefogásának alapját a földrajzi tér mint területi egység jelenti. Elsőként a natúrpark létrehozásának körülményeit és fő jellegzetességeit mutatjuk be röviden, majd a különböző szereplők részvételének és kimaradásának elemzésén keresztül vizsgáljuk a natúrpark mint területi alapú fejlesztési kezdeményezés integráló szerepét.

1. sz. térkép: A Vértesi Natúrpark

A természetvédelemért felelős miniszter által elismert magyarországi natúrparkok területi elhelyezkedése (2013. december) és kapcsolatuk a hazai nemzeti parkokkal és a nemzetipark-igazgatóságok működési területével

Forrás: A magyarországi Natúrparkok szakmai koncepciója 2014, 8. oldal

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

A Vértesi Natúrpark létrehozását a Pro Vértes Közalapítvány kezdeményezte, a szervezetten kívül 17 települési és két megyei önkormányzat, a Duna-Ípoly Nemzeti Park Igazgatósága, a Vértes Erdő Zrt. és a Fejér Megyei Természetbarát Szövetség vett részt az alapításban. Az alapító tagok névsora és az alapítás előzményeit bemutató leírás alapján is egyértelmű, hogy a természeti értékek megőrzése első rendű szempont volt a kezdeményezés életre hívásában. A kezdeményezés előzményének tekinthető, hogy hat települési önkormányzat (Tatabánya, Vértessomló, Várgesztes, Gánt, Szár, Szárliget) egy SAPPARD pályázat keretében létrehozta az Észak-Vértesi természetvédelmi területet, mint egy helyi védettségű területet. Majd 2005-ben az első hivatalos natúrparkként jött létre Magyarországon a Vértesi Natúrpark, amelybe helyi és országos védettségű területek egyaránt beletartoznak. A természetvédelmen túl, a Vértesi Natúrpark célkitűzéseinek fontos eleme a kulturális örökség és a társadalmi környezet egyaránt. Lényege a közös érdekképviselet.

„Mindig, amikor a polgármestereket megválasztják, akkor összegyűlik a 17 önkormányzat és akkor megvitatjuk, hogy hogyan lehet továbbmenni a Vértesi Natúrparkon belül.” – mondta az alapító szervezet egyik munkatársa.

Közös tevékenységek például a Vértesi Natúrpark teljes területére kiterjesztett szemégyűjtés, a helyi emlékek, fotók gyűjtése vagy a települési monográfiák. A tevékenységek irányítója döntően a Pro Vértes Közalapítvány. A tagok és érintettek megjelennek a kéréseikkel, ötleteikkel a Közalapítványnál, de legtöbbször annak munkatársai hajtják végre a feladatot, vagy nyújtanak segítséget az egyes szereplők pályázataiban. A résztvevők bevonásának fő eszközeként a tematikus fórumok jelennek meg, például többször is összehívták már a térségi lovas turizmus, vagy bakancsos turizmus szereplőit, és hasonlóképpen az oktatási szereplőket is az összefogás erősítésére és közös stratégia, illetve közös programok kidolgozására. Jellemző, hogy az önkormányzatokat szólítják meg először a kezdeményezésekkel.

Az, hogy a Vértesi Natúrpark fő célja a természeti értékek megőrzése, jól látható a kezdeményezés honlapját, illetve a kiadványokat, bemutatkozó és szóróanyagokat elemezve is. A természetvédelem fontosságát jelzi, hogy a kezdeményezés céljai között megjelenik a térségtől távolabb fekvő Velencei-tó vízminőségének javítása is.

A Vértesi Natúrpark honlapját áttekintve is megállapítható, hogy a térség látnivalóit, szálláshelyeit úgy mutatja be, mint a térségi turizmus honlapok általában, döntően különösebb magyarázat, és személyes hangvétel nélkül. A mezőgazdaságról és természetvédelemről szóló részek ezzel ellentétben hosszú, gazdag, néhol kifejezetten szakmai nyelven írt leírások. Mindez azt is jelzi, hogy a működtető Alapítvány esetében a szakmai tudás és érdeklődés is inkább a természetvédelem iránt van meg, bár a Vértesi Natúrpark céljai között hangsúlyosan jelen van a kulturális örökségvédelem is, és számos programot szerveznek ezen a területen is.

A természeti örökséghez köthető látnivalók közül magát a Vértes hegységet (a Vértesi Tájvédelmi Körzetet), és a Vértest övező, a hegység lábánál elterülő nedves

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

lápréteket érdemes kiemelni. A Vértesi Natúrpark alapítójának, a Pro Vértés Közalapítványnak a kezelésében állnak ez utóbbi területek, valamint mintegy 8000 hektárnyi helyi jelentőségű védett terület. Érdekes, hogy a természetvédelmi tevékenység bemutatása során a Vértesi Natúrpark honlapja nem tesz említést a Vértesi TVK-ról. Általában elmondható, hogy a honlapon bemutatott természeti értékek jelentős része azokon a területeken található, amelyeket a Pro Vértés Közalapítvány kezel.

A Vértesi Natúrpark legfőbb tevékenysége tehát a természetvédelem, és minden egyéb tevékenység csak ennek kiegészítéseként vagy megerősítéseként jelenik meg. A természeti környezet a Vértesi Natúrpark fő szimbóluma, és ez a természeti, földrajzi jelleg a leghangsúlyosabb a Vértesi Natúrpark érintettjei számára is. A territorializáció a földrajzi, természeti környezetre vonatkozik a Vértesi Natúrpark esetében.

A kezdeményező közalapítvány számára fontos szempont, hogy elsősorban a Vértesi Natúrpark területéről vonja be a szereplőket a rendezvényeibe, tevékenységeibe. Például a Mihály napi rendezvényre a térségből hívják a kézműveseket és külső, nem térségi szereplő csak akkor jelenhet meg, ha a térségen belül nem találunk megfelelő résztvevőt, azaz nincs például olyan kézműves a térségen belül, aki egyébként a rendezvény tematikájához illik. Ez utóbbi esetben a Vértesi Natúrpark területén kívülről, de jellemzően akkor is a környékről próbálnak megfelelő résztvevőket találni. A térbeli elhelyezkedés az egyik kulcsszempont a résztvevők kiválasztásában.

A területiség szempontjából lényeges még, hogy egy másik területi alapú fejlesztési rendszer, a helyi LEADER közösség is betagozódik a Vértesi Natúrparkba és egyeztetés is van közöttük, bár a LEADER terület tágabb, mint a Vértesi Natúrpark területe, de mivel a Natúrpark jelenti a LEADER területen belül az egyik legaktívabb hálózatot, ez nagymértékben meghatározza a LEADER közösség munkáját is.

A nagyobb térségi szervezetek közül még a Vértesi Erdő Zrt. vesz részt a Vértesi Natúrpark kezdeményezésben, tagja is, sőt alapítója a Vértesi Natúrparknak, és bár a fejlesztéseik a legtöbbször egy irányba mutatnak, konfliktus mégis előfordul, a legtöbbször azért, mert az erdészet a fejlesztéseit nem kapcsolja a Vértesi Natúrparkhoz, hanem egyedi fejlesztésként jeleníti meg.

Fontos tehát, hogy a Vértesi Natúrpark kiindulása a területi lehatárolás, azaz a területiség az alapja a hálózatnak.

„Ha nincs ez a terület, akkor majdhogynem hiába fognak össze az emberek, tehát azért ezek az alapvető természeti-kulturális értékek és a kultúrtörténetnél pedig már ott van az ember is, tehát régóta élnek itt összefogásban az emberek” – jellemezte a natúrpark összefogást az egyik alapító szervezet munkatársa.

A Vértés mint földrajzi egység minden szereplő és érintett percepciójában egy területként jelenik meg. Fontos azonban, hogy néhány, a földrajzi egységen kívüli település (pl. Lovasberény), amely szomszédos települése a résztvevő településeknek

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

szívesen csatlakozna az összefogáshoz, de a földrajzi lehatárolás miatt ez eddig még nem történt meg. A Vértesi Natúrpark lényege tehát a terület szereplőinek hálózatba szervezése. A rendezvényeket általában az önkormányzatok, vagy egy-egy települési szereplő és a kezdeményező alapítvány közösen szervezi. Ezek a rendezvények, események jelennek meg a Vértesi Natúrpark honlapján is.

A Vértesi Natúrpark fontos szerepet tölt be a helyi tudástranszferek területén is. Számos képzést szervez, illetve a különböző képző szervezetek (pl. Agrárkamara) a Vértesi Natúrparkon keresztül érik el az érintetteket, illetve a tagok igényeinek megfelelően is szerveznek képzéseket.

A Vértesi Natúrpark legfőbb céljai a természetvédelemhez és a kulturális örökségvédelemhez kapcsolódnak. Így előfordul, hogy az önkormányzatokkal érdek- és véleményütközések vannak.

„Volt olyan, aki nehezményezte, hogy a falu körbe van véve Natura 2000-es területekkel és ez gátolja az ipartelepítési kezdeményezéseket... és ráadásul a Natura 2000-et keverte a Vértesi Natúrparkkal és Natura Parknak nevezte (nevet)...” – mondta az egyik megkérdezett.

A térségi szervezetek és intézmények többsége azonban döntően egyetért a fő elvekkkel és stratégiai irányvonalakkal, és az önkormányzatok is a fejlesztéseiket a Vértesi Natúrpark elveinek megfelelően tervezik és hajtják végre.

A továbbiakban a Vértesi Natúrparkba bevont különböző szereplőtípusokat mutatjuk be részletesebben, és röviden kitérünk azokra a szereplőkre is, amelyek jelentősnek tekinthetők a térség életében, de a Vértesi Natúrparkban nem vesznek részt. Célunk a különböző szereplők bevonódásának és kimaradásának elemzésén keresztül a Vértesi Natúrpark mint területi alapú összefogás integráló szerepének megértése.

Szereplők és szerepek a Vértesi Natúrparkban

ÖNKORMÁNYZATOK

A Vértesi Natúrpark kulcsfontosságú szereplőiként határozhatók meg a települési önkormányzatok. Tizenhét település önkormányzata vesz részt a Vértesi Natúrparkban. A működtető alapítvány mellett a legnagyobb beleszólása a natúrpark munkájába az önkormányzatoknak van. Az összes új tevékenység az önkormányzatokkal egyeztetve, vagy az ő kezdeményezésükkel valósul meg a Vértesi Natúrpark égisze alatt. Az önkormányzatoknak minden fejlesztési elképzelésüket egyeztetni kell a natúrpark tagságával, és elképzeléseiket igazítani kell a Vértesi Natúrpark elveihez. Ugyanakkor a Vértesi Natúrpark mint fejlesztési hálózat fontos erőforrásokat is biz-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

tosít azt önkormányzatok számára a közös pályázati tevékenység, a közös rendezvények és a tudástranszferek kapcsán.

Mindezek miatt nem véletlen tehát, hogy a Vértesi Natúrpark egyik legfőbb eredményeként is a települési önkormányzatok megyehatárokon átvívelő összefogását tekintik az érintettek.

„A Vértesi Natúrpark üléseken rendszeresen találkozunk (más önkormányzatokkal – a szerk.), de azon kívül is, ott alakultak ki olyan szoros kapcsolatok (...) nagyon szoros együttműködéseket alakítottunk ki, tehát ezek az ülések jó alkalmak, hogy információkat, neveket, címeket cseréljünk és sokszor ezért már úgy tudunk előrelépni, hogy nem kell végigjárni már azt a számléírást, mert van ez az összefogás... és megyehatárokon kívül is, ezzel sokkal több kapcsolatunk lett és gördülékenyebb” – mondta az egyik települési önkormányzat vezető tisztségviselője.

Fontos azonban megjegyezni, hogy a településeknek más területi egységekbe szerveződő kapcsolatai is vannak, ezek egy része a Vértesi Natúrpark területén belül, míg mások annak határain túl szerveződnek. A mikrotérségi kapcsolatok minden település esetében központi jelentőségűek, amelyekre néhány esetben fejlesztési vagy szolgáltatási együttműködések is épülnek (pl. Csákvár és térsége közigazgatási szolgáltatások). Emellett a járási közigazgatási kapcsolatok is fontos területi kapcsolati tényezőként jelennek meg a települések számára és a megyei lehatárolásnak is van jelentősége a térségi kapcsolatok szerveződésében.

„Nekünk itt kisebb a mi egységünk négy település, meg még kiegészítve talán kettővel. Itt nagyon sok mindent közösen oldunk meg, itt a Zámolyi-medence, meg a Vértesnek ez a fele, itt szorosabb az együttműködés, mert részint ugye ott más megye, más járás, más helyi közigazgatás, így a helyi kisebb problémákkal így nem annyira, csak a nagyobb közös pályázatokban vagyunk így együtt (...) és van a LEADER szervezet is, ami teljesen más területileg, és megtartottuk még ezt az Ezerjő Vidékfejlesztési Közösséget is, mert az is elég nagy területet, a Móri járás egész területét lefedi az, és így is lehessen együttműködni egymással, ezért megtartottuk ezt az egyesületet is” – mondta az egyik települési önkormányzat vezető tisztségviselője a területi alapú összefogásokról.

Az önkormányzatok számára a Vértesi Natúrpark fontos, de nem az egyedüli térségi szerveződést jelenti. Az önkormányzatok jellemzően többféle területi alapú összefogásban vesznek részt, amelyek részben vagy egészben önkormányzatok közötti kapcsolatot jelentenek. A Vértesi Natúrpark szerepe a többszereplős és közigazgatási határokon átnyúló hálózatba való szerveződés szempontjából jelentős a térségi önkormányzatok számára.

A Vértesi Natúrpark létrehozását megelőzően a települési önkormányzatok kapcsolatait a megyei vagy járási határok alapvetően befolyásolták. A Vértesi Natúrpark hatására kialakultak a megyei és járási határokon is átnyúló kapcsolatok és a más típusú szereplőkkel (civil, vállalkozás) való kapcsolatai is szorosabbá váltak az önkormányzatoknak.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

CIVIL SZERVEZETEK

Pro Vértés Alapítvány

A Natúrparkot egy civil szervezet, a Pro Vértés Közalapítvány hívta életre. Így a kezdeményezés kulcsszereplője is ez a civil szervezet. A Pro Vértés Közalapítvány a térség természeti értékeinek bemutatásában és védelmében az egyik legfontosabb térségi szereplő. A Pro Vértés Közalapítvány a Vértési Natúrpark működtetője. A Vértési Natúrpark tevékenységeit, céljait a tagokkal egyeztetve alakítják. Fontos azonban, hogy a Közalapítványnak a Vértési Natúrparktól független tevékenységei is vannak, és számos olyan programot hajt végre, amely nem kapcsolódik szorosan a Natúrparkhoz. Összességében elmondható, hogy a Pro-Vértés Alapítvány egyik legfontosabb, de nem az egyetlen tevékenysége a natúrpark működtetése. Ezzel együtt a helyi szereplők többsége számára a natúrpark és az alapítvány tevékenysége összefonódik.

TURIZMUSHOZ KAPCSOLÓDÓ SZERVEZETEK

A natúrparkhoz kapcsolódó civil szervezetek jellemzően a helyi természeti értékekhez és/vagy kulturális értékekhez kapcsolódnak, olyan szervezetek ezek döntően, amelyek a helyi természeti értékeket vagy kulturális értékeket kívánják megőrizni, és jellemzően turisztikai céllal bemutatni. Az idegenforgalmi attrakciók közül a természeti értékek és az épített örökség emelhetők ki a Vértés térségében. Az elemzést a természeti értékeket bemutató szereplőkkel kezdjük, majd pedig a kulturális örökségre építő szereplők térbeli kapcsolatait elemezzük.

Lovas turizmus, lovas tanyák

A lótarással, lótenyésztéssel és lovasturizmussal foglalkozó térségi szereplők közül többen is fontos szereplői és aktív résztvevői a Vértési Natúrparknak. A helyi lovas vállalkozások egyik fontos szervezete a Lovasok Baráti Köre Egyesület, amely a Natúrpark rendezvényeinek is az egyik legaktívabb résztvevője, segítője. A lovas vállalkozások bevonódása a natúrpark tevékenységébe az egyesületen és annak vezetőjén keresztül történik, aki pedig a Pro Vértés Alapítvány vezetőjével való informális kapcsolaton keresztül került kapcsolatba a natúrparkkal.

Itt élek, köztük élek, a Leventével (Pro Vértés Közalapítvány vezetője) nagyon jó kapcsolatom van, hát elég közel vagyok ehhez a Vértési Natúrparkhoz, meg a Pro Vértéshez, elég jó kapcsolatom van, jó rálátásom van, elég jól együtt tudunk működni, azt lehet mondani napi, heti kapcsolatban vagyunk – mondta az egyik civil szervezet vezetője.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

A helyi „lovások” számára a natúrpark egyfajta rendezvényközpontként jelenik meg, ahol ők is meg tudják mutatni magukat, és találkozhatnak más helyi szereplőkkel. A natúrpark jellemzően nem alakította át ezeknek a vállalkozásoknak a térbeli kapcsolatait, amely alapvetően a lótarás és tenyésztés köré szerveződik. Ugyanakkor a natúrpark rendezvényein keresztül több térségi településen is megerősödtek és aktívabbá váltak a kapcsolataik a szűk lovas körökön kívüli szereplőkkel.

„...sok ismerős van (lovások – a szerk.) száriak, bogláriak, akiket igazából ismertem már korábban is, de most már közelebbi kapcsolatok, barátságok szövődtek a közös munkának köszönhetően, a natúrpark kapcsán” – mondta az egyik civil szervezet vezetője.

A natúrparkot a lovások alapvetően a természeti környezettel és a természetbarát gazdálkodással azonosítják, ez a fő kapcsolódási pont a lovas szervezetek és a natúrpark között.

„...például most lesz hétvégén a szemétszedés, azt 12 évvel ezelőtt a M. Pityuval találtuk ki, ezt a szemétszedést Csákváron, elindultunk ötölük 4 lovaskocsival az udvarból, akkor 18-20 fővel, tavaly, ha jól emlékszem 150 ember vett részt ezen a szemétszedésen, mert első évben mi csináltuk a lovások, következő évben Leventének (Pro Vértes – a szerk.) felvetettük ezt az ötletet és ő nagyon szponzorálta meg támogatta és igazából onnantól kezdve ő az egésznek a fő szervezője a Pro Vértes és most már megértük azt, hogy a Vértesi Natúrpark területéről mindenhol jönnek szemetet szedni és mindenhol van szemétszedés” – mondta az egyik megkérdezett civil szervezet vezetője.

A lovas szervezetek leginkább a természetvédelmen keresztül kapcsolódnak a natúrparkhoz, illetve a natúrpark a természetvédelemhez kapcsolódó tevékenységeiket és törekvéseiket erősíti meg.

Múzeumok, kulturális szervezetek

Bár a kulturális örökség védelme, promóciója az egyik központi eleme a natúrparknak, a helyi múzeumok és kulturális szervezetek inkább csak lazán kapcsolódnak a natúrparkhoz. Figyelemmel kísérik a natúrpark kezdeményezéseit és elismerik az eredményeket, amit a térség promóciójában és turizmusfejlesztésben elért. Ugyanakkor a helyi múzeumok és kulturális szervezetek esetében a natúrparkban való részvétel legtöbbször csak a honlapon való megjelenésre korlátozódik. Néhány szervezet, jellemzően a térben legközelebb eső csákváriak és Csákvár környékiek a rendezvényeken is megjelennek. A kulturális szervezetek többsége számára a Natúrpark döntően promóciós felületet jelent. A natúrparkon belül ezeknek a szervezeteknek külön programok, kezdeményezések nincsenek.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

„Nagyon fontos munkát végeznek ők itt, van sok jó rendezvény például... persze fontos az is, hogy a honlapon összegyűjtik a legfontosabb szervezeteket, nevezetességeket, sőt még a szállásadókat is, de más ilyen kapcsolatunk nincs a natúrparkkal” – mondta az egyik kulturális szervezet vezető tisztségviselője.

A helyi kulturális szereplők a natúrparkot egy turizmusfejlesztési és térségpromóciós kezdeményezésként fogják fel, amelyben a természeti értékek bár kiemelt szimbólumként jelennek meg, ugyanolyan fontos a kulturális örökség is. Számukra a natúrpark terület mint kultúrtáj jelenik meg. A natúrpark a honlapján összegyűjti és bemutatja az általa lefedett terület fő kulturális értékeit és a hozzá kapcsolódó szervezeteket egyaránt, ezáltal egységes megjelenési felületet biztosítva a kulturális örökség legfőbb térségi szereplői számára is.

„...van egy kastély, egy puszta, itt van a legtöbb ló az országban, itt a hegy – egy napot simán el lehet tölteni Csákváron és környékén, úgy hogy nem unalmas... és ezt a natúrpark honlap jól bemutatja” – mondta a térségi látnivalók megjelenítése kapcsán az egyik helyi szereplő.

A múzeumok és kulturális szervezetek térbeli kapcsolataira a natúrpark azonban jelentősebb hatással nincs, az döntően a szakmai kapcsolatok mentén szerveződik és alapvetően szűkebb területen belül mutat aktivitást, mint a natúrpark területe. Ezek a szervezetek inkább mikrotérségi szinten aktívak, illetve a megyei és járási egységeknek fontos szerepe van a tevékenységükben és kapcsolataikban.

VÁLLALKOZÁSOK

A vállalkozásoknak három típusa jelenik meg a Vértesi Natúrpark szereplői között. A bevonódás alapján a legaktívabbak a kistermelő és kézműves vállalkozások, őket a részvétel intenzitásában a szállásadók és vendéglátók követik és végül a mezőgazdasági termelők következnek, akik többsége csak nagyon lazán és esetlegesen kapcsolódik a natúrpark hálózatához.

Kistermelők, kézművesek

A helyi kistermelők részvétele, bekapcsolódása a Vértesi Natúrparkba jellemzően a Pro Vértes Közalapítvány és a kistermelők közötti üzleti kapcsolaton, vagy informális, baráti kapcsolatokon keresztül történik.

„Nekik (Pro Vértes – a szerk.) van egy ilyen vásáruk, meg rendezvényeik, amire mindig szólnak, hogy lehet jönni... szóval én nagyon pozitív dolognak érzem, hogy ezzel egyáltalán valaki foglalkozik, a tevékenységüket, hogy egyáltalán vannak, csinálják... ugyanakkor azt is tudom, hogy vannak olyan gazdák, akik ezt komoly konkurenciának érzik, de hát ez az, ami olyan alternatíva, aminek lesz komoly eredménye, és nyilván ők itt komoly foglalkoztatók is, és nagyon is illeszkedik a környezetbe is ez az egész...”

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

ennek van jövője” – jellemezte a Pro Vértes és a natúrpark tevékenységét az egyik helyi kézműves.

Az egyik helyi kecskesajtos például úgy került kapcsolatba a Vértesi Natúrparkkal, hogy szénát vásárolt a Pro Vértes Alapítványtól, az alapítvány vezetőjével megismerkedve a termékei (sajtok, tej) is ismertté váltak a szűkebb szakmai kör számára is, majd felkerültek a termékek a Vértesi Natúrpark honlapjára. Emellett a kistermelő úgy kapcsolódik a Vértesi Natúrparkhoz, hogy meghívást kap a Vértesi Natúrpark rendezvényeire, és informálják a képzésekről és pályázati lehetőségekről is. Fontos azonban kiemelni, hogy formális együttműködési megállapodás, vagy tagfelvétel nem történt. Hasonló a helyzete a többi kistermelőnek vagy kézművesnek is. Informális csatornákon kerültek kapcsolatba a Vértesi Natúrparkkal. Például a helyi lószerszámkészítő a helyi lovas farmokon keresztül jutott el a natúrparkig, és jelenleg a kapcsolat a honlapon való szereplésen túl a rendezvényeken való részvételig és a rendezvényeken a szervezésben való bekapcsolódásig terjed.

A kistermelők, kézművesek bevonásának egy másik formája, amikor a Vértesi Natúrpark keres a rendezvényeihez vagy a honlapra meghatározott tevékenységgel foglalkozó helyi szereplőket. A méhészek, fazekasok integrációja a Vértesi Natúrparkba, amely döntően a honlapon való szereplést és a rendezvényeken való megjelenést, illetve a helyi kiadványokba történő megjelenítést jelenti, ezen a direkt megkereséses módon zajlott.

Fontos azonban megjegyezni, hogy a Vértes Natúrparkhoz kapcsolódó kistermelők és kézművesek térbeli kapcsolatai alapvetően nem változtak a Vértesi Natúrpark kapcsán. A legnagyobb változást az jelenti számukra, hogy a natúrparkon keresztül ismertté vált a tevékenységük és egyre több meghívást kapnak a térségen belüli rendezvényekre, ennyiben aktívabb lett a mozgásuk a Vértesi Natúrpark területén belül, bár van olyan kistermelő, aki a termelése volumenét nem tudja olyan ütemben növelni, ahogy a lehetőségek növekednek, így ő egyelőre nem tudta a térbeli kapcsolatait tovább növelni. Mások azonban arról számoltak be, hogy a natúrparkhoz köthető rendezvények kapcsán megismertek más, a térségben távolabb élő hasonló tevékenységet űző kézműveseket, akikkel ma már aktív kapcsolatot tartanak fent és ezáltal a térbeli mozgásuk is kiszélesedett és aktívabb lett.

Alapvetően azonban elmondható, hogy a kézművesek, kistermelők esetében a Vértesi Natúrpark döntően nem hozott létre új térbeli integrációt, de a korábbiakat megerősítette vagy aktivizálta, főként a rendezvényeken keresztül.

Szállásadók, vendéglátók

Csákváron magas színvonalat képviselő szálloda nincs, ezzel szemben több kisebb-nagyobb panzió, vendégház működik és ezek egy részét a Vértesi Natúrpark honlapján keresztül is el lehet érni, meg lehet ismerni.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

Csákvár előnye, hogy közel fekszik a fővároshoz, de két megyeszékhelyhez is, autópályán jól elérhető, „szép és nyugodt környezetet biztosít”; több vendégház is erre az ügyfélkörre épít. Ezek általában 4-8 fő elhelyezését teszik lehetővé, ezek egy része kulcsos házként működik, egy részük pedig magas színvonalú szolgáltatásokat, félpanziós ellátást is biztosít igény esetén.

A Vértesi Natúrparkkal való együttműködés nagyon változó: az egymás mellett éléstől az intenzív kapcsolatokig, egymás kölcsönös ajánlásáig terjed ennek a skálája.

„Nagyon hiányzik, hogy tudja, aki ide jön, hogy mi mindent talál itt. Hiába ismert Csákvár a lovassportról, ez nem elég, emellett más látványosságra is szükség van, és ezt a vendég elé kell tenni” – mondta az egyik megkérdezett vállalkozó.

A megkérdezett szereplőknek nincs ötlete arra, hogy mi lehetne a húzó termék Csákváron, de abban valamiféle végig nem gondolt konszenzus van arról, hogy valamelyik szereplő vezetésével együtt kellene működni a helyieknek. Ugyanakkor az együttműködést a szereplők közötti természetes verseny is akadályozza

„...nem küldi hozzám a vendégét enni, hanem maga, igénytelen, nomád körülmények között próbálja megoldani az étkeztetést” – mondta az együttműködés hiányáról és a nem egészséges versenyről az egyik megkérdezett.

Ennek az ellentmondásnak a feloldására nincs javaslat, illetve az egyes szereplők mást gondolnak arról, hogy kinek kellene felvállalnia a különböző igények összehangolásának feladatát, illetve kialakítania, hogy mi legyen a legnagyobb vonzereje a településnek. A natúrpark által képviselt irány csak az egyik lehetőséget jelenti. Ugyanakkor minél nagyobb egy-egy helyi szereplő integráltsága a natúrpark tevékenységébe, annál inkább azonosul a kezdeményezéssel, ami a versengő alternatívák kibontakozását is gátolja.

A szállásadók arról számoltak be, hogy a szállóvendégek a rendezvényekre jönnek, ugyanakkor ha nincs hol lakni, akkor az étterem kihasználtsága is alacsonyabb. A rendezvények egy része vállalati rendezvény, egy más része családi ünnep, ezek fontosak, mert a napi vendégekkel együtt ezek adnak elegendő forgalmat. A natúrparkot leginkább a rendezvények miatt tartják fontosnak, és sokan azt várják, hogy még több rendezvényt szervezzenek.

A vendéglátók hasonló tapasztalatokról számoltak be, mint a szállásadók, a térség, a település nem használja ki a lehetőségeit, nincs vezéregyéniség, aki a sok különböző látnivalót egységes kínálattá szervezné, a natúrpark sokkal inkább a természetvédelemre fókuszál, az idegenforgalom kevésbé hangsúlyos.

A vállalkozókra jellemző módon az interjúalanyaink saját teljesítményüket hangsúlyozzák, hiányolják az együttműködést, de meggyőződésük, hogy azt nem lehet itt megvalósítani:

„...én mindig elmondom, hogy mit lehet itt megnézni, hová érdemes elmenni, de hozzám soha nem küld senki senkit.”

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

„Mindenki sütögeti a maga pecsenyéjét – ebből kéne kimozdítani Csákvárt.” – hangzik el gyakran. „Igazi együttműködés itt nincs”, de elhangzott olyan vélemény, hogy nem is helyben kellene megvalósítani az együttműködést, hanem a tágabb környezettel.

Ugyanakkor kicsit távolabb, a Vértes nyugati lábainál, tehát a Vértesi Natúrpark területén belül fekvő Mór számára Csákvár, a központi település távol van. Az itt élő, idegenforgalommal foglalkozó szakértők számára a csákvári nevezetességek a helyi, környékbeli nevezetességeket követően jelenik meg, és annak ellenére, hogy a Vértesi Natúrpark honlapján szerepel a móri Helyi termék bolt, annak dolgozója nem számolt be élő kapcsolatról a Vértesi Natúrparkkal. A Mórton, borászokkal készült interjúk tapasztalatai hasonlóak voltak. Móra a vendégek a Velencei-tó mellől, esetleg a Balaton keleti partvidékéről érkeznek, amikor a rossz idő miatt nem lehet strandolni, itt pedig a bor az a termék, ami a legjobban eladható.

Mór a csákváriak számára is távolabbi település, nem partnereként, hanem a szomszédos települések egyikeként beszélnek róla, a bor szintén nem része a helyi identitásnak, és bár a vendéglátók tartanak móri borokat, egyáltalán nem törekszenek arra, hogy abból szélesebb választékot tartsanak.

A natúrpark leginkább a központi település szállásadói és vendéglátói számára jelenik meg pozitív erőforrásként, főként a térségi promóción és imázsteremtésen keresztül, míg ez a hatás a területen belüli távolabbi települések turisztikai vállalkozói számára már egyáltalán nem érvényesül. A natúrpark a vállalkozók térbeli együttműködésére nincs jelentős hatással az interjúk tanulsága szerint.

Agrárvállalkozások

A helyi gazdálkodók leginkább az Agrárkörnyezet-gazdálkodási programok (AKG program) révén kapcsolódnak be a Vértesi Natúrparknál folyó tevékenységekbe, az alapítvány tanfolyamokat tart számukra és bevonja őket a rendezvényeibe. Azok a gazdaságok, akik ebben nem vesznek részt, kimaradnak, jellemzően nem kapcsolódnak a natúrpark által létrehozott hálózathoz sem.

A Vértesi Natúrpark tevékenységei között a mezőgazdaság és az állattenyésztés is megjelenik. A térségben azonban jelentős mezőgazdasági tevékenységet folytató magánszemélyek és vállalkozások is találhatóak, így például a volt Csákvári Állami Gazdaságból alakult Csákvári Mezőgazdasági ZRt., vagy a korábbi téészből alakult Csákvári Agrár Kft. A két nagy cég mellett számos kis és közepes mezőgazdasági vállalkozás is működik a térségben.

A mezőgazdaság az elmúlt évtizedben az országos folyamatokat idéző módon alakult át.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

„...az állattenyésztés, különösen a tehenészet és a sertésenyésztés visszaszorult, a szántóföldi növénytermesztés megerősödött, a nem szántó területek jelentős része pedig a közalapítványhoz került” – mondta az egyik megkérdezett.

Az egyik nagy agrárvállalkozásnál jelenleg tradicionális növénytermesztési kultúrák vannak: őszi árpa, repce, kukorica, napraforgó, lucerna, őszi búza, és emellett részt vesznek egy AKG programban is, az érzékeny természeti területek programban. A programmal elégedettek kifejezetten sajnálják, hogy véget ért. Azért kezdtek bele, mert nagyon kedvező támogatást biztosított a résztvevő gazdálkodóknak, de az ökológiai gazdálkodásba nem vágtak bele.

„...nekünk az itt dolgozó 28 embernek a megélhetését kell biztosítanunk, abban nem látok piacot, nem látom benne a lehetőséget” – mondta az ökológiai gazdálkodásról az egyik megkérdezett agrárvállalkozó.

A kapcsolódó művelési módszereket a számítógépes program segítségével, autodidakta módon sajátították el. Mindemellett a gazdálkodásukban csak annyi változást hajtottak végre, amennyit szükséges volt.

„Az elődöm nem mert belevágni, azt mondta, hogy annyi adminisztrációval jár, hogy azt nem meri megkockáztatni, nem fog menni, de én azt mondtam, hogy gyerekek, ennyi pénzért le kell hajolni, ennyi pénzt nem hagyhatunk ott, meg kell pályázni, és meg kell tanulni, hogy hogyan kell csinálni, akkor is, ha erre fel kell venni valakit, [...] de van egy számítógépes program, ami segít abban, hogy mit lehet csinálni, segít az adminisztráció útvesztőjében eligazodni” – mondta az egyik agrárvállalkozó.

A natúrparkkal, illetve az azt működtető közalapítvánnyal az agrártermelők az AKG program kapcsán főként informális csatornákon keresztül kerültek kapcsolatba. Számos agrárvállalkozónak a Pro Vértes Közalapítvány segített az AKG program adminisztrációjában.

Az egyik agrárvállalkozás esetében például a Pro Vértes Közalapítvány a szomszédságban működik, a vezetők között is jó személyes kapcsolat van, így adott volt, hogy együttműködjenek, de az együttműködés mindvégig informális maradt. Emellett a cég mintegy 100 kisebb gazdával működik együtt, akiknek szárító kapacitást, esetenként értékesítési segítséget nyújtanak. Mintegy 1200-1500 hektárnyi területet megművelő gazdával alakult ki így kapcsolat, az integrátori kapcsolatok kiépítése azonban nem tudatosan zajlik. Az együttműködés alapjává vált szárítót sem azért építették, hogy a felesleges kapacitását kihasználják, hanem azért, mert a korábbiak az új rendeletek szerint nem lehetett tovább használni, és sikerült pályázati forrást találni az új szárító megépítésére. Általában igaz, hogy a géppark kialakítása során is a cél a saját gazdaságban felmerülő igények kielégítése. Az együttműködések pedig általában jellemző, hogy nem írják le a megegyezéseket:

„...idővel kialakul a partneri kör, ismerjük egymást, egymás szemébe nézve megalapodunk, aki nem megbízható, azt a papír sem köti...” – mondta az egyik megkérdezett.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

A térségi agrárvállalkozókra tehát az informális kapcsolatok jellemzőek, így nem véletlen, hogy a natúrparkban sem vesznek részt formálisan, de informális csatornákon számos ponton és módon (ökológiai gazdálkodás, képzések, integrátori kapcsolat, üzleti kapcsolat stb.) bekapcsolódnak a natúrpark tevékenységébe. Térbeli kapcsolataikra a natúrpark lényeges hatással nincsen, a már meglévő, döntően a térségi közelségen, esetleg a szakmai-üzleti kapcsolatokon keresztül vonódnak be a natúrpark tevékenységébe is.

Összegzés

Sokféle szereplő, sok szálon eltérő erősséggel kapcsolódik a natúrparkhoz. A részvétel mértékét alapvetően meghatározza a szereplők státusza, vannak az alapító tagok és vannak a résztvevők. Az alapítók közül a legaktívabb a működtető Pro Vértes Közalapítvány, illetve a 17 települési önkormányzat, a résztvevő érintettek közül legaktívabb szereplőként a lovasok és néhány kézműves/kistermelő jelenik meg.

A Vértesi Natúrpark programjaiban való részvétel és aktivitás mértéke növeli az egyéb jellegű térségi kapcsolatok kiterjedtségét is. Az involváltságra hatással van a Vértesi Natúrparkhoz való térségi közelség, ebből következően erős Csákvárnak és a környékének a szerepe az összefogásban.

Kutatásunkban arra tettünk kísérletet, hogy meghatározzuk a Vértesi Natúrparkban, mint területfejlesztési kezdeményezésben részt vevő szereplőket, a feladataikat, azt, hogy milyen tevékenységeket végeztek. Elemeztük, hogy milyen mértékben vonódtak be a Vértesi Natúrpark mindennapjaiba, és hogy ezt a bevonódást mennyiben határozta meg az adott szereplő térségi közelsége, tevékenységének jellege, a hatalmi viszonyok, a közösséghez, vagy térséghez kötődés, a környezettudatosság, mint közös értékrend.

A vizsgálatban az alábbi szereplőtípusokat különböztettük meg: önkormányzatok, civil szervezetek, vállalkozások, ezen belül vendéglátók, helyi termék-előállítók, valamint mezőgazdasági tevékenységet végző vállalkozók.

Az önkormányzatok közül legaktívabban a Csákvári Önkormányzat vesz részt a Vértesi Natúrpark fejlesztési tevékenységében, amint erre korábban rámutattunk. A környezetvédelmi, vízügyi állami intézményekkel szorosan együttműködik a Pro Vértes Közalapítvány, például a Velencei-tó védelmét szolgáló létesítmények átalakítása kapcsán – ennek az együttműködésnek az eredményei a Vértesi Natúrpark kezdeményezésben, mint természetvédelmi eredmények bukkannak fel (vizes élőhely védelem). A természetvédelem állami szereplőivel azonban csak csekélyebb mértékű együttműködés alakult ki. A térségi intézmények közül még a Vértes Erdő Zrt. vesz részt aktívan a natúrpark-kezdeményezésben, valamint aktív egyeztetés folyik a LEADER Akciócsoport és natúrparkot működtető közalapítvány között is.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

A vállalkozásokat vizsgálva azt láthatjuk, hogy a térbeli távolság növekedésével meredeken csökken a Vértesi Natúrpark, és az adott vállalkozás közötti együttműködési képesség. Szinte a szomszéd településen is csak a látóvalók egyikeként érzékelik a Vértesi Natúrparkot, Csákváron pedig hol versenytársként, hol egy kicsit irigyelt szereplőként figyelik; közösen létrehozott projekteket nem találtunk. Közös munkát csak a kisüzemi gazdálkodókkal végzett a Vértesi Natúrpark, illetve a Pro Vértes Közalapítvány, a nagyobb gazdaságok azonban a személyes jó kapcsolatok mellett is, legfeljebb véletlenszerűen egyeztetnek a közalapítvánnyal, a Vértesi Natúrpark fejlesztéseiben nem vesznek részt.

A Vértesi Natúrpark vizsgálatunk szerint csak a közvetlen környezetét tudta bevonni és mozgósítani a fejlesztési során, a különböző fejlesztések nem álltak össze egységes rendszerré: a környezetvédelmi és természetvédelmi tevékenységek lazán kapcsolódnak a kulturális-örökségvédelmi kezdeményezésekhez, még lazábban a turisztikai fejlesztésekhez. A kezdeményezésben főszerepet játszó Pro Vértes Közalapítványtól térben távoli szereplők fejlesztési és tevékenysége nagyon gyengén jelenik meg a Vértesi Natúrpark kínálatában.

A Vértesi Natúrparkot, és az ahhoz kapcsolódó fejlesztéseket vizsgálva is kirajzolódik a szereplők törekvése arra, hogy területi alapú fejlesztéseket kezdeményezzenek, így öntudatlanul is igazodva a nyugat-európai trendekhez (Moseley, 2003). Szintén látható a helyi szereplők törekvése arra, hogy megtalálják a térséget egyedi tévő kínálatot és megerősítsék a térség imázsát és ezen keresztül a térségi identitást (Ray, 2001), ugyanakkor ebben a területi fókuszú fejlesztésben kevésbé jelennek meg a szereplő hálózatok (Murdoch, 2000); sokkal inkább egy szereplő köré szerveződik a térségben zajló fejlesztési tevékenység, és a Vértesi Natúrpark ennek egy példáját jelenti, még ha a célok között a hálózatépítés kiemelten jelenik is meg. A Vértesi Natúrpark, a Pro Vértes Közalapítvány és annak vezetője szorosabb-lazább kapcsolathatójára épülő, döntően természetvédelmi kezdeményezések laza láncolata, s bár számos eredményt értek el az utóbbi években, ezek lényegesen nem alakították át sem a térségi szereplők kapcsolatrendszerét, sem a térségi imázst és identitást. A térbeli kapcsolatok lényegesen szűkebb területekre korlátozódnak, mint amit a Vértesi Natúrpark lehatárol, és a térségi identitás is szűkebb, főként mikrotérségi, vagy települési szintekre korlátozódik, ebben a Vértesi Natúrparknak egyelőre nem sikerült változást elérnie. Komolyabb változást, a térségi szereplők nagyobb területi integrációját valószínűleg az egyszereplős modellből a valódi hálózatosodás (Murdoch 2000) irányába való elmozdulással lehetne elérni.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

Irodalom

- Boltanski, L., & Chiapello, E. (2005). *The New Spirit of Capitalism*. Verso, London – New York
- Bossuet, L. (2006): Peri-rural Populations in Search of Territory. *Sociologia Ruralis*, 46 (3): 214–228. <http://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2006.00410.x> Utolsó letöltés: 2016. 08. 26.
- Bourdieu, P. (1985): The social space and the genesis of groups. *Theory and Society*, 14 (6): 723–744. <http://doi.org/10.1007/BF00174048> Utolsó letöltés: 2016. 08. 26.
- Durkheim, E. (2003). *A vallási élet elemi formái*. L'Harmattan, <http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/vallasi-elet-elemi/pr01.html> Utolsó letöltés: 2016. 08. 26.
- Foucault, M. (2000): Eltérő terekről. In *Nyelv a végtelenhez: tanulmányok, előadások, beszélgetések* (147–157). Latin Betűk, Debrecen
- Giddens, A. (1984): *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles
- Gyáni, G. (2007). „Térbeli fordulat” és a várostörténet. *Korunk*, 18 (7)
- Kelemen, E. – Lazányi, O. – Asztalos, R. – Bela, G. – Czúcz, B. – Kertész, M., ... Pataki, G. (2014): Ökoszisztéma szolgáltatásokról a kiskunsági Homokhátság társadalmának szemszögéből. In Lengyel Szabolcs (szerk.): *IX. Magyar Természetvédelmi Biológiai Konferencia: „Tudományoktól a döntéshozatalig ”* (70). Szeged
- Kovách, I. & Kučerová, E. (2006): The Project Class in Central Europe: The Czech and Hungarian Cases. *Sociologia Ruralis*, 46 (1): 3–21. <http://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2006.00403.x> Utolsó letöltés: 2016. 08. 26.
- Kovács, É. (szerk.): *Közösségtanulmány*. Néprajzi Múzeum, Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék PTE-BTK, Budapest – Pécs, <http://commonline.hu/content/kov%C3%A1cs-%C3%A9va-szerk-k%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gtanulm%C3%A1ny> Utolsó letöltés: 2016. 08. 26.
- Kvale, S. (1994): Ten standard Objections to Qualitative Research Interviews. *Journal of Phenomenological Psychology*, 25 (2): 147–173. <http://doi.org/10.1163/156916294X00016> Utolsó letöltés: 2016. 08. 26.
- Lefebvre, H. (1991): *The Production of Space* (1 edition). Wiley-Blackwell, Oxford, OX, UK; Cambridge, Mass., USA
- Letenyei, L. (szerk.) (2004): *Településkutatás I*. L'Harmattan. http://www.tettconsult.eu/new/szoveges_htm/telepkutatas.htm Utolsó letöltés: 2016. 08. 26.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Integráció – Dezintegráció

- Marsden, T. (2006): The road towards sustainable rural development: issues of theory, policy and practice in a European context. In P. Cloke, T. Marsden & P. Mooney (eds.): *Handbook of Rural Studies*. SAGE: 201–212.
- Megyesi, B. (2012): Institutions and networks in rural development: two case studies from Hungary. In Stefan Sjöblom – Kjell Andersson – Terry Marsden – Sarah Skerratt (eds.): *Sustainability and Short-term Policies: Improving Governance in Spatial Policy Interventions*. Ashgate, Surrey: 217–244.
- Megyesi, B. (2014): Fejlesztéspolitika helyben: a társadalmi tőke és a fejlesztéspolitika összefüggései a vasvári és a lengyeltóti kistérségben készült esettanulmányok alapján: [doktori tézisek]. *Socio.hu*, 4 (3): 100–109.
- Moseley, M. (2003): *Rural Development: Principles and Practice*. SAGE
- Murdoch, J. (2000): Networks — a new paradigm of rural development? *Journal of Rural Studies*, 16 (4): 407–419. [http://doi.org/10.1016/S0743-0167\(00\)00022-X](http://doi.org/10.1016/S0743-0167(00)00022-X)
Utolsó letöltés: 2016. 08. 26.
- Ray, C. (1998): Culture, Intellectual Property and Territorial Rural Development. *Sociologia Ruralis*, 38 (1): 3–20. <http://doi.org/10.1111/1467-9523.00060>
Utolsó letöltés: 2016. 08. 26.
- Ray, C. (2001): Transnational Co-operation Between Rural Areas: Elements of a Political Economy of EU Rural Development. *Sociologia Ruralis*, 41 (3): 279–295. <http://doi.org/10.1111/1467-9523.00183>
Utolsó letöltés: 2016. 08. 26.
- Richardson, T. (2000): Discourses of Rurality in EU Spatial Policy: The European Spatial Development Perspective. *Sociologia Ruralis*, 40 (1): 53–71. <http://doi.org/10.1111/1467-9523.00131>
Utolsó letöltés: 2016. 08. 26.
- Simmel, G. (2001): A nagyváros és a szellemi élet. In *Válogatott társadalomelméleti tanulmányok*. Gondolat, Budapest: 223–233.
- Soja, E. W. (1989): *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory*. Verso, London – New York
- Tamáskas, M. (2011): *A vidéki tér emlékezete*. Martin Opitz, Budapest <http://mek.oszk.hu/12300/12306/cimkes.html>
Utolsó letöltés: 2016. 08. 26.
- van der Ploeg, J. D. (2009): *The New Peasantries: Struggles for Autonomy and Sustainability in an Era of Empire and Globalization* (1 edition). Routledge, London
- Van Der Ploeg, J. D., & Renting, H. (2000): Impact and Potential: A Comparative Review of European Rural Development Practices. *Sociologia Ruralis*, 40 (4): 529–543. <http://doi.org/10.1111/1467-9523.00165>
Utolsó letöltés: 2016. 08. 26.
- van der Ploeg, J. D., & Renting, H. (2004): Behind the ‘Redux’: A Rejoinder to David Goodman. *Sociologia Ruralis*, 44 (2): 234–242. <http://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2004.00272.x>
Utolsó letöltés: 2016. 08. 26.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – *Integráció – Dezintegráció*

Van Der Ploeg, J. D. – Renting, H. – Brunori, G. – Knickel, K. – Mannion, J. – Marsden, T. – ... Ventura, F. (2000): Rural Development: From Practices and Policies towards Theory. *Sociologia Ruralis*, 40 (4): 391–408. <http://doi.org/10.1111/1467-9523.00156> Utolsó letöltés: 2016. 08. 26.

Yin, R. K. (1994): *Case study research: design and methods*. Sage Publications